

Kiruna högre folkskola : Föredrag

Björkman, J. Emil

78 Egc Br. Kiruna

National Library
of Sweden

0

*Museu.
Skol.
Folkshögskola.
(P. O.)
5*

KIRUNA HÖGRE FOLKSKOLA

FÖREDRAG,

HÄLLET VID

13:DE DE ALLMÄNNA SVENSKA
FOLKSKOLLÄRAREMÖTET I LUND

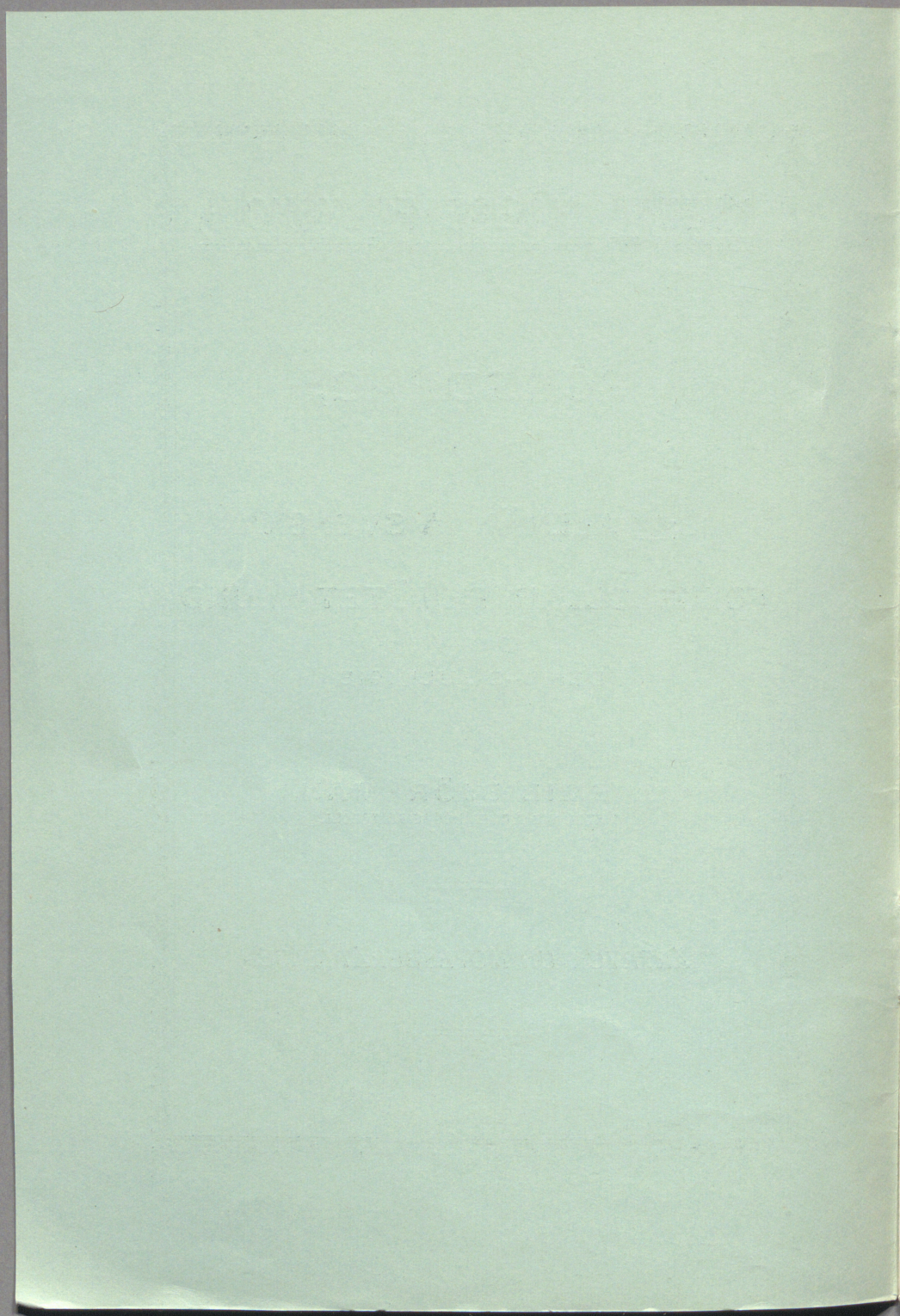
DEN 1—3 JULI 1913

AV

J. EMIL BJÖRKMAN,
REKTOR VID KIRUNA HÖGRE FOLKSKOLA.

SÄRTRYCK UR MÖTESBERÄTTELSEN

KIRUNA HÖGRE FOLKSKOLA

FÖREDRAG,

HÄLLET VID

13:DE ALLMÄNNA SVENSKA

FOLKSKOLLÄRAREMÖTET I LUND

DEN 1—3 JULI 1913

AV

J. EMIL BJÖRKMAN,

REKTOR VID KIRUNA HÖGRE FOLKSKOLA.

SÄRTRYCK UR MÖTESBERÄTTELSEN

KIRUNA HÖGRE FOLKSKOLA

FÖREDRAG

HÅLLET VII

IS-DE ALLMÄNNA SVENSKA

FOLKSKOLLÄRAREMÖTET I LUND

DEN 1-3 JULI 1913

AV

J. EMIL BLÖCKMAN

REKTOR VID KIRUNA HÖGRE FOLKSKOLA

KÄLLOR FÖR NOTISBEFÄTTNING

Kiruna högre folkskola.

Föredrag vid trettonde allmänna svenska

folkskolläraremötet i Lund 1913

av J. Emil Björkman.

Då jag med mötesbestyrelsens tillstånd går att lämna en redogörelse för Kiruna högre folkskola, dess organisation och verksamhet, bör jag redan från början anmärka, att denna skola numera icke är en högre folkskola av den vanliga typen, om den ock av flera skäl fortfarande bibehåller det namn, den erhöll, då den för 8 år sedan inrättades. Den är i sin nuvarande gestaltning resultatet av de försök, som i vårt nordligaste industrisamhälle gjorts att på ett sätt, som med hänsyn till förhållandena i just detta samhälle ansetts förmögast, bereda fortsatt utbildning — såväl teoretisk som praktisk — åt de barn, som avgått från egentliga folkskolan.

Enär skolan erhållit en organisation, som — åtminstone i fråga om dess praktiska avdelningar — hittills icke torde äga full motsvarighet annanstädes i vårt land, och då den utgör ett exempel på, huru vissa industriens målsmän fatta sin uppgift att sörja för sina underlydande och deras barn, har en redogörelse för skolan ansetts försvara sin plats på detta mötes program, och det är på uppmaning från flera håll, som jag åtagit mig att lämna en sådan.

* * *

Kiruna högre folkskola har icke likt Athene, som fullt rustad framsprang ur Zeus huvud, med ens tillkommit fix

och färdig. Den har likasom alla jordebarn börjat sin bana föga utvecklade och endast så småningom vuxit ut till vad den från början var ämnad att bliva; ja, den har egentligen ännu icke nått fullt fram till det mål, som för densamma uppställts.

Vid en redogörelse för Kiruna högre folkskola kan jag icke förbigå dess utvecklingshistoria, som visar huru den — som sagt — endast steg för steg banat sig väg framåt, och huru dess stiftare mången gång mötts av svårigheter och missräkningar, men också huru man genom oförtrutet strävande mot ett en gång utstakat mål dock så småningom nåkats detsamma.

Då under de sista åren av 1890-talet ett nytt samhälle snart sagt med ens växte fram mellan de båda malmjättarna Kiirunavaara och Luossavaara 15 mil norr om polcirkeln, blev en av de viktigaste omsorgerna för samhällets ledande män, särskilt representanterna för malmbolaget, i vars tjänst det ena hundratalet människor efter det andra trädde, att på ett något så när tillfredsställande sätt anordna undervisning för de ditflytade skolpliktiga barnen. Det vore frestande att här något närmare skildra, vad som i sådant syfte åtgjordes — ej minst inför ett auditorium, varav flertalet säkerligen har svårt att rätt fatta, hur det går till i ett snabbt uppväxande nybyggarsamhälle — men detta kan naturligtvis icke anses tillhöra ämnet för detta föredrag. Alltnog — skolor komma till stånd, trots det att församlingens skolråd hade sitt säte i kyrkbyn, som är belägen 8 mil från Kiruna, dit körväg fanns endast vintertid. (I förbigående må nämnas, att Juckasjärvi församling, inom vilken Kiruna är beläget, omfattar ej mindre än 14,177 kvkm eller i det närmaste lika stor yta som hela Lunds stift.) Såsom skolrådets representant på platsen tillsattes en skolnämnd, som sedan ända till senaste årsskiftet, då en kyrklig omorganisation av församlingen trädde i kraft, i stort sett handhaft alla ett skolråds funktioner i fråga om skolorna i Kiruna och utmed järnvägslinjen norrut till riksgränsen. Denna skolnämnd, som tillsattes i maj 1902, fick redan tidigt blicken öppen för nödvändigheten att inrätta en skola för de barn, som lämnat folkskolan efter fullständigt genomgången kurs — en fråga, som flera gånger stod upptagen på nämndens föredragningslista. En av nämndens ledamöter, disponenten för Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag, numera filosofie

hedersdoktorn Hjalmar Lundbohm, ansåg emellertid, att en fortsättningsskola av den vanliga typen ej vore för ändamålet vare sig lämplig eller tillfyllestgörande. Vid ett skolnämndssammanträde den 28 februari 1905, vilket han själv var hindrad att bevista, föredrogs en av honom inlämnad skrivelse, innehållande redogörelse för vissa redan vidtagna åtgärder till frågans lösning, vari det heter:

“Som bekant har Kiruna för närvarande omkring 4,000 invånare, av vilka något över 500 utgöras av skolpliktiga barn. Då nu den hitills inflyttade befolkningen till övervägande del består av helt unga människor, så kommer med all säkerhet barnantalet att under de närmaste åren ökas betydligt, och därav följer, att ett för varje år växande antal barn i åldern 13—14 år kommer att utexamineras från folkskolan*).

I bolagets arbeten komma endast några få minderåriga att kunna erhålla sysselsättning, då det till och med är mycket svårt att åt något större antal ynglingar i åldern 18—20 år giva ett arbete, som är väl avpassat efter deras kroppskrafter. Då vidare någon förvärvsmöjlighet utanför den, som bolaget kan erbjuda, icke finnes och knappast kan komma att uppstå, så kan det lätt komma att inträffa, att en stor del av de halv vuxna ungdomarna, som lämna folkskolan, till följd av brist på passande arbete komma att utvecklas på ett sätt, som är mindre lämpligt både för dem själva och för samhället, såvida icke åtgärder vidtagas för att bereda dem sysselsättning, tills de komma till den ålder, att de kunna utföra gruvarbete eller söka arbete på annan ort.

Intet torde vara mera ägnat att avhjälpa denna olägenhet än en skola, i vilken meddelas undervisning åt gossar i praktiska läroämnena och eventuellt i något hantverk samt åt flickor i matlagning och kvinnlig slöjd, en skola, som kunde bereda de från folkskolan utexaminerade barnen sysselsättning i åldern 14—17 år samt giva en för deras verksamhet mera solid basis än den, som meddelas i folkskolan och i hemmen, där deras uppfostran ofta är bristfällig. En sådan skulle för övrigt kunna anordnas så, att de barn, som skola sändas till stadernas högre läroverk, där kunna vinna inträde i någon av de högre klasserna.“

I fortsättningen av skrivelsen framhålles, att en sådan skola vore i behov av goda och för ändamålet avpassade undervisningslokaler, vilka, om yrkesutbildning skulle kunna upptagas på dess schema, borde omfatta särskilda avdelningar för olika slag av manlig och kvinnlig slöjd, för skolkök, för undervisningen i naturvetenskapliga ämnen m. m. Dessa lokaler vore bolaget betänkt på att låta uppföra. Vidare säges, att denna skola borde så nära som möjligt sammanknytas med folkskolan, varför den förras föreståndare borde vara överlärare i den senare.

*) Sedan dess har invånareantalet mer än fördubblats och antalet barn i åldern 7—14 år ungefär tredubblats.

Ur denna synpunkt hade bolaget träffat överenskommelse med den för folkskolan nyligen antagne överläraren, att han skulle deltaga i utarbetandet av en plan för en av bolaget upprättad praktisk fortsättningsskola eller högre folkskola samt att övertaga ledningen av denna skola. Till sist heter det, att "bolaget utgått från den förutsättningen, att samhället och kommunen ej hava något att invända däremot, att bolaget vidtager de åtgärder, som erfordras för ordnande och organiserande av den blivande högre folkskolan".

Med anledning av denna skrivelse beslöt skolnämnden å samhällets vägnar uttala ett tacksamt erkännande av bolagets välvilliga omtanke och frikostighet.

Nämnda skrivelse utgör s. a. s. stiftelseurkunden till den överbyggnad på folkskolan, som av Kirunabolaget alltsedan början av höstterminen 1905 helt underhållits, och som på grund av sin ursprungliga organisation fortfarande bibehåller namnet Kiruna högre folkskola.

De av d:r Lundbohm i hans skrivelse utstakade riktlinjerna för skolan kunde av flera skäl ej följas från början. Några lokaler av den beskaffenhet, som i skrivelsen antytts, funnos ej. Den enda något så när lämpliga lokal, som stod till buds, var ett från järnvägsbyggnadens tid kvarstående hus, som de senaste åren använts till tingshus och polisstation. Tingssalen inreddes nu till skolrum, och till avklädningsrum apterades de båda finkorna. Undervisningsplanen hade uppgjorts i huvudsaklig överensstämmelse med de treåriga högre folkskolorna; dock hade kristendomsundervisning uteslutits, under det svenska språket och särskilt naturkunnighet fått större utrymme på schemat. Någon undervisning i främmande språk förekom icke, ej heller slöjd och skolköksundervisning.

Första terminen besöktes skolan av 18 elever, därav 16 flickor och endast 2 gossar. Vid läsårets slut utgjordes elevantalet av 14 flickor och 3 gossar.

På våren 1906 lades grunden till ett av de hus, som voro ämnade att bereda lokaler för vissa av högre folkskolans undervisningsämnen. Det innehöll rymliga och förstklassiga lokaler för skolkök, 2 flickslöjdlokaler samt lokaler för naturkunnighetsundervisningen, nämligen laboratorium, auditorium och rum för samlingar. På hösten samma år kunde huset tagas i bruk, och, sedan tvenne skolkökslärarinnor och en slöjdlärlarinna anställdes, började undervisningen

i hushållsgöromål och flickslöjd i oktober månad. Skolköksundervisningen ordnades så, att flickorna i högre folkskolan likasom alla flickor i egentliga folkskolans högsta klass in- delades i grupper, av vilka varje grupp en dag i veckan fick besöka skolköket. Flickslöjd hade ej förut varit införd i skolorna; nu erhöilo flickorna i högre folkskolan 8 och flickorna i egentliga folkskolans alla klasser 4 timmars slöjd- undervisning i veckan. De för naturkunnighetsundervisningen avsedda lokalerna kunde emellertid ej ännu få användas för sitt egentliga ändamål. Bristen på folkskolelokaler gjorde det nödvändigt att inrymma folkskoleklasser i två av salarna; den tredje apterades till bokbindareverkstad, i vilken högre folkskolans gossar erhöilo undervisning i bokbinderislöjd.

Det kan naturligtvis ej vara meningen att här termin för termin följa skolans utveckling. Endast några antyd- ningar må göras. Höstterminen 1907 inflyttade skolan i för den teoretiska undervisningen avsedda nya lokaler, inrymda i ett under sommaren uppfört hus, vilket även innehöll lokal för träslöjd, som nu för första gången upptogs även på den egentliga folkskolans schema. Samma termin infördes tyska som valfritt ämne i högre folkskolan.

Höstterminen 1908 inreddes äntligen de för naturkun- nighetsundervisningen avsedda lokalerna för sitt ändamål, varefter undervisningen i fysik och kemi kunde i det prak- tiskt inrättade laboratoriet börja bedrivas på ett ändamåls- enligt sätt. För undervisningen i dessa ämnen samt mate- matik hade anstälts en synnerligen väl meriterad lärare, förutvarande amanuens vid fysiska institutionen i Uppsala, vilken även antogs till skolans förste lärare*).

Emellertid hade högre folkskolan, trots de ansträng- ningar, som gjorts, ej blivit, vad man tänkt sig, en skola, där åtminstone en ganska hög procent av de från folkskolan avgångna barnen erhöil fortsatt utbildning. Elevantalet var i första klassen något så när normalt, särskilt vad flickorna beträffade, men i de följande klasserna var det så mycket

*) Denne lärare, fl. d:r Vilh. Berglund, som med det nu gångna året lämnar sin befattning vid skolan, har gjort densamma stora tjänster. Sålunda har han verksamt bidragit vid skolans sedermera skedda omorgani- tion, uppgjort förslagen till de i allt väsentligt alltjämt följda undervis- ningplanerna för skolans nuvarande olika avdelningar samt biträtt vid övertvakandet av undervisningen och vid utredningen av alla frågor, som rört skolans organisation och verksamhet.

mindre. Av de 25 elever, som anmält sig till inträde i första klassen höstterminen 1906, voro två år senare endast 8 kvar i tredje klassen, därav ingen enda gosse.

Skolan var från början avsedd att lämna undervisning i såväl teoretiska som praktiska ämnen. Emellertid var det tydligt, att undervisningen icke gärna kunde bliva av så stort värde, som den borde, så länge alla eleverna sammanhöllos i en enda avdelning i varje årsklass. Somliga elever önskade förkovra sig i teoretiska kunskaper för att sedermera fortsätta sina studier vid läroverk eller seminarier; för dessa var den rent praktiska undervisningen, som upptog en väsentlig del av lärotiden, mindre betydelsefull. Andra elever önskade huvudsakligen inhämta praktiska färdigheter; för dem upptog undervisningen i de teoretiska ämnena för lång tid. En tudelning av skolan i två parallellavdelningar var av behovet påkallad. På våren 1908 uppgjordes planen till en sådan delning. Man tänkte sig skolan uppdelad i en teoretisk avdelning med realskoleexamen som slutmål och en praktisk avdelning, i vilken slöjd för gossar och flickor samt hushållsgöromål för flickor skulle utgöra tyngdpunkten. Denna plan kom emellertid icke till utförande. Ungefär samtidigt framlades i riksdagen den k. propositionen om inrättande av kommunala mellanskolor. Man ansåg därför fördelaktigast att avvakta, till vilket resultat denna kunde leda, innan skolan på planlagt sätt omorganiserades.

Höstterminen 1909 företogs dock en väsentlig omläggning av skolans gossavdelning. Den undervisningsplan, som uppgjorts för den ifrågasatta praktiska avdelningen av skolan, lades till grund för gossarnas undervisning. I vissa ämnen, nämligen historia, geografi, hälsolära och bokföring, var undervisningen fortfarande gemensam för gossar och flickor, men i övriga ämnen, modersmålet, matematik, tillämpad naturlära och teckning, erhöilo de förra särskild undervisning, varvid hänsyn togs till elevernas utbildning till yrkesarbetare. Tredjedelen av gossarnas lektioner upptogs av träslöjd eller rättare snickeriarbete.

Vid början av det då ingångna läsåret anmälde sig ej mindre än 20 gossar till inträde i skolans första klass, under det antalet gossar i samma klass aldrig något föregående år överstigit 8. Denna omständighet syntes vara ett bevis för, att det steg, som tagits mot en länge påtänkt omorganisation av skolan, var taget i rätt riktning. Behovet av en yr-

kesskola var därigenom bevisat; behovet av en skola, där flickor kunde erhålla huvudsakligen praktisk utbildning, var sedan länge klart ådagalagt genom det synnerligen stora intresse, varmed flickorna omfattat de lektioner, som ägnats åt hushållsgöromål och slöjd. Men att skolan i sitt hittillsvarande skick icke uppfyllde sitt ändamål som en praktisk utbildningsanstalt för flickor framgick av det förhållandet, att endast ett fåtal flickor — och dessa de i teoretiskt hänseende mest begåvade — kvarstannat i skolan under alla tre läsåren. Lärotiden borde alltså minskas, men då måste också årligen ägnas mera tid åt de rent praktiska ämnena, vilket naturligen hade till följd, att tiden för de teoretiska ämnena måste starkt reduceras. Genom en omorganisation av skolans flickavdelning enligt nu angivna grunder skulle skolan bli en rent praktisk undervisningsanstalt; likasom dess gossavdelning redan förvandlats till yrkesskola, skulle flickavdelningen bli vad man kunde kalla en husmoderskola.

Men man hade aldrig släppt ur sikte, vad skolans grundare år 1905 skrivit: "Skolan skulle för övrigt kunna anordnas så, att de barn, som skola sändas till städernas högre läroverk, där kunna erhålla den första utbildningen." Redan på våren 1908 hade man, som förut nämnts, planlagt en överbäggande teoretisk avdelning av skolan; att en sådan skulle komma att fylla ett länge känt behov hade framgått därav, att vid slutet av vårterminen nämnda år ej mindre än ett 30-tal barn anmält sig till inträde i en sådan avdelning, därest den komme till stånd. Sedan en fast grund för organiserandet av en teoretisk avdelning av skolan numera vunnits genom riksdagens godkännande av k. propositionen angående mellanskolorna, fattades snart nog beslut om att vid sidan av högre folkskolans praktiska avdelning inrätta även en teoretisk.

Därmed hade Kiruna högre folkskola i huvudsak antagit en form, som säkerligen redan från början föresvävat dess grundare, och som bör kunna tillgodose de flesta av de krav, man i ett samhälle sådant som Kiruna kan ställa på en utbildningsanstalt med folkskolan som grundval. Jag skall nu i korthet redogöra för den organisation, Kiruna högre folkskola från och med höstterminen 1910 erhållit.

*

*

*

Skolan består av två parallella avdelningar, en praktisk och en teoretisk, eller — om man så vill — av tre avdelningar, nämligen 1) *yrkesskola för gossar*, 2) *husmoderskola* och 3) *en teoretisk avdelning*, vanligen kallad *mellanskolan*.

Då jag går att närmare beskriva dessa olika avdelningars organisation, tillåter jag mig behandla dem i omvänd ordning mot den, vari de nu ömnamnts, och sparar den först nämnda avdelningen, som torde erbjuda det största intresset, till sist.

* * *

Den teoretiska avdelningens — mellanskolans — undervisningsplan uppgjordes visserligen, innan man ännu kunde bygga på någon erfarenhet från kommunala mellanskolor, men då man hade realskolornas läroplan tillgänglig och skolan i likhet med de kommunala mellanskolorna avsåg samma slutmål som realskolorna, så inses lätt, att dess organisation måste komma att i det närmaste likna de kommunala mellanskolornas. Likasom i dessa mottagas endast sådana elever, som vid särskilt anställd inträdesprövning visa sig inneha väl godkända kunskaper i den lärokurs, som inhämtats i en folkskola av typen litt. A. Att inträdesprövningen icke behöver vara så ingående förstås lätt, då de sökandes kunskaper redan äro förut kända genom de betyg, de erhållit vid en några dagar tidigare i folkskolan verkställd avgångsprövning enligt § 47 i folkskolestadgan, vilken ledes av högre folkskolans föreståndare i egenskap av överlärare vid folkskolorna. Att den likväl ansetts behöflig beror därpå, att skolan vill så mycket som möjligt arbeta under samma former som de kommunala mellanskolorna, samt därpå, att hittills varje år även sådana inträdessökande anmält sig, som genomgått folkskolor annanstädes än i Kiruna och av annan typ än litt. A.

Den förnämsta skillnaden mellan mellanskolan i Kiruna och de kommunala mellanskolorna är betingad därav, att läsåret i Kiruna mellanskola är något kortare än i de kommunala mellanskolorna, enär man så mycket som möjligt vill undvika lästidens förläggande till den mörkaste årstiden, då man skulle nödgas hela dagen begagna sig av konstgjord belysning i lärosalarna, medan man å andra sidan ej vill inkräkta på sommarferierna. Följden har blivit, att timpla-

nen upptager ett större antal lektioner pr vecka än i de kommunala mellanskolorna.

Mellanskolan har nu pågått i 3 år, varför de elever, som bildade dess allra första årsklass, vid den nu gångna vårterminens slut blivit uppflyttade till skolans 4:de klass och nästa år böra vara färdiga att avlägga realskoleexamen. De komma att anmälas till avläggande av denna examen vid någon statens realskola. Sannolikt är, att skolan därefter kommer att begära dimissionsrätt och, om sådan beviljas, därmed förläggas under läroverksstyrelsens överinseende.

* * *

Angående den praktiska avdelningen för flickor, den tvåklassiga *husmoderskolan*, heter det i undervisningsplanen, att den "har till ändamål att bibringa elever, som efter avslutad folkskolekurs önska utbilda sig till goda husmödrar, de kunskaper och praktiska färdigheter, som för en god husmoder äro viktiga att äga. Härav följer, att tillträde till skolan bör vara öppet ej blott för flickor, som nyss avgått från folkskolan, utan även för äldre".

Givetvis anställs ingen prövning med dem, som anmäla sig till inträde i denna skola. För inträde fordras endast avgångsbetyg från folkskola, denna må nu hava varit av vilken typ som helst; ja, t. o. m. avgångsbetyg enligt § 48 har någon gång ansetts tillfyllest. Detta av den anledningen, att från begagnande av undervisningen i denna skola icke sådana flickor skola vara utestängda, som inflyttat till Kiruna efter avslutad folkskolekurs å andra platser, där skolförhållandena äro mindre tillfredsställande. I ett samhälle sådant som Kiruna, där in- och utflyttning i hög grad förekommer, måste man taga sådana hänsyn, även om kunskapsnivån hos eleverna därigenom stundom blir tämligen ojämn. Ja, då bibringandet av de rent praktiska färdigheterna utgöra tyngdpunkten vid undervisningen i husmoderskolan, medgives stundom uppflyttning från första till andra klassen, även om elev erhållit underbetyg i t. o. m. något viktigare teoretiskt ämne, blott goda betyg i de praktiska kunnat tilldelas henne.

Den *teoretiska* undervisningen i husmoderskolan har av skäl, som i det föregående vidrörts, måst starkt inskränkas. Den omfattar *svenska språket* (4 veckotimmar i vardera

klassen): litteraturläsning, i någon mån satsanalys, rätt-skrivning och framförallt skrivning av brev och uppsatser med ämnen, liggande inom elevernas personliga erfarenhets-område samt, i den mån den praktiska undervisningen fort-skrider, inom dennas område; *räkning* (3 veckotimmar i vardera klasen): företrädesvis praktiska beräkningsuppgifter av den art, som äro av betydelse för en husmoder, och med dessas tillhjälp repetition av folkskolans teoretiska kurs i räkning; *hälso- och sjukvårdslära* med kvinnlig hygien och samaritkurs 1 veckotimme i vardera klassen; *bokföreläsning* (2 veckotimmar i 1:sta klassen): övning att använda vanligast förekommande blanketter, kassabok över en familjs inkomster och utgifter under minst 3 månader jämte månadssammandrag, notor och räkningar, arbetsbetyg, annonser och svar därå, platsansökningar, fullmakter, kvitton, reverser, växlar, självdeklarationer; *hushållskemi* 1 veckotimme i 2:a klassen och *samhällslära* likaledes 1 veckotimme i 2:a klassen. Läroplanen omfattar vidare i varje klass 2 veckotimmar *teckning*: kontur- och perspektivteckning efter verkliga föremål, övningar i färgläggning och särskilt mönsterritning, varvid samarbete äger rum med undervisningen i kvinnlig slöjd; samt 2 lektioner i *gymnastik* och *sång* varje vecka.

De nu nämnda läroämnena upptaga å schemat tillsammans 15 veckotimmar i vardera klassen. Då hemläxor icke givas i andra ämnen än hälsolära och samhällslära — alltså endast 1 läxa i veckan i första och 2 i andra klassen, — har man ansett sig kunna utsträcka undervisningstimmarnas antal i skolan ganska långt; de utgöra ej mindre än 39. Av dessa ägnas 24 åt hushållsgöromål, varmed jag då menar dels skolköksundervisning, dels undervisning i sömnad och vävning. Vid denna undervisnings meddelande indelas eleverna, oberoende av klassindelningen, i ett antal grupper med högst 12 elever i varje grupp, varefter vid arbetsordningens uppgörande iakttages, att samtliga elevs lektioner i de tre läroämnena skolkökgöromål, sömnad och vävning komma att i antal förhålla sig till varandra såsom talen 5, 4, 3. Om man sammanräknar antalet lektioner i dessa läroämnena och reducerar dem till dagar med 6 timmar om dagen, komma alltså eleverna att under hela sin skolkurs erhålla undervisning i skolkökgöromål 110 dagar, i sömnad 88 dagar och i vävning 66 dagar. Då man tager i betraktande, att åtminstone

alla flickor, som förut genomgått Kiruna folkskolor, åtnjutit skolköksundervisning en skoldag i veckan under sitt sista skolår och i slöjd 4 timmar i veckan under 4 år, så torde inses, att de från husmoderskolan avgående eleverna måste äga en ej alltför obetydlig färdighet särskilt i skolköksgörsmål och sömnad.

Vad nu beträffar den undervisning, jag här tillåtit mig benämna *skolköksundervisning*, så begynner den varje år med en kurs i frukt- och grönsakskonservering, som pågår 6 å 7 timmar om dagen under en vecka, innan den övriga undervisningen ännu tagit sin början. (Denna undervisningstid har icke medräknats här ovan.) Den omfattar sedan först och främst undervisning under 2 veckodagar (eller för varje grupp under en del av året endast 1 veckodag) i vanlig enklare matlagning och för andra klassen under vårterminen även något finare matlagning, såsom tillredning av efterrätter o. d. Första timmen under alla veckodagar i skolköket hålles lektion i födoämneslära. Vidare förekommer tvätt i skolkökets tvättstuga samt mangling, brödbakning i skolkökets bakstuga, och därjämte erhålla andra klassens elever en sammanhängande kurs i glansstrykning. Eleverna erhålla av skolkökslärarinnorna särskilda vitsord i *födoämneslära, matlagning, dukning och servering, tvätt och rengöring, glansstrykning samt ordningssinne och snygghet.*

Undervisningen i *sömnad* börjar med en kurs i linne-sömnad, övergår därefter till klädsömnad och omfattar för de mest försigkomna slutligen även enklare brodering efter mönster, som de under teckningslektionerna själva komponerat.

Vävnadsundervisningen omfattar uppsättning av vävar för samt vävning av enklare tyger, mattor och gardiner, för de mera försigkomna någon gång enklare konstvävnad, varvid man särskilt tager hänsyn till den inom församlingen förekommande hemslöjden, tillverkning av s. k. Juckasjärvi-vävnader. Ofta förekommer vävning av klädnings- och blusstyger i bomull, linne eller ylle, vilka vävnader flickorna sedan i flickslöjden förvandla till klädningar och blusar åt sig själva.

Jag nämnde nyss, att för inträde i husmoderskolan endast fordras att hava erhållit avgångsbetyg från folkskola. Det hade givetvis varit önskvärt, att man därjämte kunnat såsom fordran för inträde stipulera en viss minimiålder, t.

ex. 16 år. Ty naturligt är, att flickor i åldern 16—18 år kunna draga betydligt större nytta av husmoderskolans undervisning än sådana, som äro 2, ja kanske 3 år yngre. Men det är ju alltid så, att man icke får uteslutande taga hänsyn till vad som är bäst, om detta strider mot vad som i alla händelser måste anses vara bra. I ett arbetarsamhälle sådant som Kiruna, där föräldrarna söka så snart som möjligt få sina barn bort från hemmen för förvärvandet av det egna uppehållet, skulle endast ett ringa fåtal barn bliva i tillfälle att erhålla den utbildning, som husmoderskolan avser att bibringa, om fyllda 16 år skulle bestämmas såsom minimiålder vid inträdet, under det att föräldrarna nu gärna anmäla sina flickor till inträde i skolan, då de ofta icke veta, huru de eljest skulle kunna bereda dem lämplig sysselsättning under tiden närmast efter avgången från folkskolan — vilken ju tyvärr i vårt land i regeln äger rum alldeles för tidigt. Visserligen förekomma varje år fall, då flickor anmäla sig till inträde i skolan något eller några år efter avslutad folkskolekurs, ja, t. o. m. 18-åringar ha därtill anmälts, men oftast är flickornas medelålder vid inträdet ej fullt 14 år. Om nu denna ålder måste anses väl låg, så är det dock med hänsyn till skolans uppgift i varje fall bättre, att den mottager ett större antal elever, även om dessa icke kunna tillgodogöra sig undervisningen så väl, som de skulle gjort vid högre ålder, än att den lämnar en mera gedigen utbildning åt ett ringa fåtal. Och detta i all synnerhet som undervisningen i skolan särskilt i de praktiska ämnena är i möjligaste mån individuell, varav följer, att elever, som uppskjuta sitt inträde, tills de nått högre ålder, icke behöva bliva lidande på att undervisas tillsammans med yngre kamrater utan kunna draga den större nytta av undervisningen, som följer av deras större mognad.

För övrigt — Kiruna högre folkskola har visat, att den icke saknar utvecklingsmöjligheter. Beträffande husmoderskolan är det icke alldeles uteslutet, att den, till tjänst för de elever, som icke åtnöja sig med den undervisning, som nu meddelas, och som äro i sådana omständigheter, att de kunna ägna längre tid åt sin fortsatta utbildning, framdeles kan komma att förses med en 3:e årsklass, som på arbetsordningen kan upptaga ej blott fortsatta kurser i de rent praktiska läroämnena och utvidgade kurser i de nu förekommande teoretiska ämnena, utan även kurser i vissa allmän-

bildande ämnen, som man nu med saknad nödgats stryka från schemat, t. ex. historia och geografi.

* * *

Återstår nu en redogörelse för Kiruna högre folkskolas tredje avdelning, *yркesskolan för gossar*. Den utgör resultatet av ett bland de första försök, som i vårt land gjorts att i verkligheten lösa den f. n. så aktuella frågan angående yrkesundervisning, vadan en redogörelse för densamma bör kunna påräkna en smula intresse, även om så skulle vara, att det i Kiruna gjorda försöket icke manar till efterföljd i andra samhällen, där förhållandena äro helt andra. Ty det bör redan från början fastslås, att yrkesskolor omöjligen kunna inrättas efter en viss schablon; vad som är lämpligt på det ena stället kan vara mindre lämpligt, ja måhända alldeles olämpligt på det andra.

Innan skolans läroplan uppgjordes, hade dess organisatörer under utrikes resor inhäntat kännedom om yrkesundervisningen i Tyskland, Holland och vissa delar av Nordamerikas Förenta stater. Den skola, som inrättades i Kiruna, kom emellertid icke att fullt likna någon av de yrkesskolor, man sålunda studerat. Närmast togs förebilden från Holland, och även från Amerika hämtades vissa uppslag. För övrigt organiserades skolan på det sätt, som man ansåg mest lämpligt för förhållandena i det samhälle, där den upprättades.

I enlighet härmed bestämdes till en början, att skolan skulle lämna utbildning i *snickare-* och *metallarbetareyrkena*, vilka yrken inom samhället omfattas med det största intresset, varjämte såsom ett framtidsmål uppställdes, att en kurs för elektriska montörer skulle inrättas för de elever, som, efter att hava genomgått den obligatoriska lärokursen för utbildning till metallarbetare, därtill komme att anmäla sig. Till en början hade man tänkt sig, att eleverna skulle efter mönster från vissa amerikanska yrkesskolor erhålla den rent praktiska yrkesundervisningen i Kirunabolagets verkstäder eller i filialer till dessa, men denna tanke kom av flera skäl att övergivas, och i stället beslöts, att nämnda undervisning skulle meddelas i till skolan direkt hörande verkstäder. Skolan meddelar alltså åt sina elever fullständig yrkesunder-

visning, såväl praktisk som teoretisk. Man tänkte sig vidare, att skolan även borde taga hänsyn till sådana ynglingar, som välja andra yrken än de nyss nämnda, på det sättet, att tillfälle bereddes dem till deltagande i undervisningen i de av skolans ämnen, som för dem vore av särskild nytta. Denna plan har emellertid ej kunnat realiserats; det har vid uppgörandet av skolans arbetsordning ej visat sig möjligt att taga hänsyn till andra än skolans egentliga elever. Man har emellertid ordnat saken på ett för alla parter fördelaktigare sätt än det från början tillämnade. I Kiruna tekniska aftonskola — som står i närmaste kontakt med yrkesskolan, i det samtliga högre folkskolans ledare tillhöra styrelsen för tekniska aftonskolan, vars föreståndare under de senare åren varit samma person som yrkesskolans förste lärare, och i det förstnämnda skola har i huvudsak samma lärare och använder samma undervisningslokaler som den sistnämnda — har anordnats särskilt för lärlingar avpassade kurser i svenska språket, fackräkning, frihandsteckning, fackritning och bokföring samt därjämte en kurs för maskinskötare.

En fråga, varåt särskilt ägnades begrundande, var, huruvida någon viss minimiålder vid inträdet skulle stipuleras för yrkesskolans elever. Helst hade man önskat bestämma en sådan och därvid velat beräkna den så, att ingen elev kunnat lämna skolan efter fullt avslutad kurs, förrän han varit 18 år gammal. Men givetvis yppade sig härvidlag och i än högre grad liknande betänkligheter, som då det var fråga om husmoderskolan. Man ansåg sig fördenskull böra vika för omständigheterna och nöja sig med den bestämmelsen, att för inträde i yrkesskolan skulle fordras fullständigt genomgången folkskolekurs. Däremot tänkte man sig det stadgandet, att elev ej finge lämna skolan med fullständigt avgångsbetyg förrän vid 18 års ålder, vilket i flertalet fall skulle innebära, att eleverna komme att tillhöra skolans högsta klass mer än ett år. Även denna tanke har emellertid f. n. måst övergivas, men man har tills vidare på annat sätt sökt förekomma, att skolan eller åtminstone skolans ägare för tidigt förlora all kontakt med sina elever, varom i det följande blir tillfälle att närmare tala.

Kiruna yrkesskola omfattar 4 årsklasser och avser alltså att i regel behålla sina elever i 4 år. Såsom nyss nämndes, meddelar skolan sina elever fullständig yrkesutbildning, såväl praktisk som teoretisk. Då hemarbete endast sällan

åläggas eleverna — i första klassen givas 2 och i de följande klasserna 1 hemläxa i veckan — sysselsätts de ej mindre än 7 à 8 timmar dagligen i skolan. Timplanen upptager för klass I 41 veckotimmar, för klass II 42, för klass III 44 och för klass IV 47 veckotimmar. Den teoretiska undervisningen — vari jag då innefattar alla andra i skolan förekommande läroämnen än verkstadsarbete, även gymnastik — upptager i de lägre klasserna ett större antal timmar än i de högre: i klass I 21, i klass II 16, i klass III 14 och i klass IV 9.

Av de *teoretiska* läroämnena avse icke samtliga direkt yrkesutbildning; sådana ämnen äro hälsolära och samhällslära likasom naturligtvis gymnastik, i viss mån även svenska språket.

Vad först angår sistnämnda läroämne, *svenska språket*, så äro åt detta anslagna 4 veckotimmar i klass I och 2 i vardera av kl. II och III. Kursen omfattar i första klassen välläsning, varvid man söker välja sådan text, som dels ger eleverna uppfattning om de praktiska yrkenas historiska utveckling, dels belyser intressantare kapitel ur deras eget blivande yrke; vidare rättstavnings- och interpunktionsövningar samt skrivning av brev och uppsatser över ämnen, som ligga inom området för elevernas personliga erfarenhet. De följande åren är undervisningen i svenska språket mera fackmässig; den omfattar då uppsatser över ämnen, tillhörande elevernas yrke, samt praktiska skrivelser av den art, som förekomma inom vederbörande yrken.

Åt undervisningen i *hälso- och sjukvårdslära*, varunder eleverna även få genomgå en samaritkurs, ägnas en veckotimme i klass I, åt *samhällslära* 1 veckotimme i klass IV.

Gymnastik förekommer 2 timmar i veckan.

De övriga i skolan förekommande teoretiska läroämnena avse mera direkt elevernas yrkesutbildning, om också vissa delar av kurserna även i några bland dessa äro av mindre fackmässig än allmänbildande art. Dessa ämnen äro fackräkning, tillämpad naturlära, fackritning, bokföring och ekonomisk geografi.

Undervisningen i *fackräkning*, varåt ägnas 4 veckotimmar i klasserna I och II samt 2 i klasserna III och IV, har till ändamål att bibringa eleverna färdighet i lösandet av problem, som kunna möta dem dels i dagliga livet, dels i

deras yrke. Den omfattar beräkning av ytor och volymer efter förut skedd uppmätning, beräkning av materialåtgång, kostnadsberäkning, beräkning av belastningar, gång- och kugg-hjulsberäkning samt hastighetsberäkning; därjämte bolags-räkning, blandningsräkning, medelvärdesberäkning, procent-räkning och reduktionsräkning.

Undervisningen i *tillämpad naturlära*, varåt äro an-slagna 3 veckotimmar i var och en av skolans tre lägsta klasser, har till ändamål att bibringa eleverna förmåga att fatta de vik-tigaste av de naturlagar, som i dagliga livet och vid yrkesarbe-tet komma till användning. Vid undervisningen utgår man så vitt möjligt från experiment, för vilket ändamål skolans labora-torium är rikligt försett med apparater och modeller, delvis till-verkade av eleverna själva. Under första året genomgås de tillämpningar av naturlagarna, som falla inom mekanikens och värmelärans områden, såsom vindspel, gångspel, utväx-lingar, block, vågar, kilar, barometer, manometer, pumpar, rutschbanor, vattenturbiner, ångturbiner, vindmotorer, pro-peller, tryckluftsmaskin, ångmaskin. Dessutom omfattar kur-sen: förbränning, vattnets och luftens egenskaper, destillering och sublimering, syrors och basers egenskaper, andning, ke-misk energi. Under andra året genomgås de tillämpningar av naturlagarna, som falla inom elektricitetslärans område, såsom kompass, verkan av elektriska urladdningar, ström-källor, strömmens styrka och verkningar, motorer, ring-klockor, telegraf och telefon, glödljus och båggljus. Dess-utom de för det praktiska livet viktigaste metallernas egen-skaper och framställningssätt; inverkan av fukt och luft på olika material; sprängämnenas egenskaper; murbruk och cement. Under tredje året genomgås de viktigaste bergar-terna och bergartsbildande mineralen, de viktigaste dragen av jordens utvecklingshistoria och av världsbyggnaden, var-jämte det tidigare genomgångna repeteras.

Åt *fackritning* ägnas 4 veckotimmar i varje klass. Under första skolåret undervisas alla till klassen hörande elever gemensamt och genomgå därvid en mera elementär kurs i linearritning: övningar att använda ritmaterielen, geo-metriska konstruktionsövningar, läran om projektion och ytors utbredning m. m., varefter de övergå till skissritning. Från och med andra klassen äro eleverna delade i tvenne grupper, varvid de blivande snickeriarbetarna f. n. undervisas av en byggnadsingenjör och de blivande metallarbetarna av en

verkstadsingenjör. Undervisningen omfattar fortsatt skissritning efter modell med utsättande av mått och materialbe-teckning, utförande efter uppgjorda skisser av detaljerade arbetsritningar i naturlig storlek samt på ett högre stadium uppgörande av ritningar till i skolans verkstäder beställda arbeten. Som modeller för skissritningen väljas i första hand sådana föremål, som av eleverna skola förfärdigas i verk-städerna, men även sådana, som visserligen ej tillverkas i skolverkstäderna men dock kunna ifrågakomma under den följande yrkesutövningen. Största vikten lägges vid skissritning samt vid utförande av arbetsritningar; eleverna bibringas visserligen även någon färdighet att rita med tusch och t. o. m. att lavera, men de få vardera utföra endast ett minder antal ritningar, där sådant förekommer.

Kursen i *bokföring*, varåt anslagits 1 veckotimme i klass I och 1 i klass IV, är beträffande första klassen av ungefär samma slag som i husmodersskolan; i fjärde klassen omfattar den huvudsakligen yrkesbokföring.

Slutligen är åt undervisning i *ekonomisk geografi* 1 veckotimme anslagen i var och en av de tre lägre klasserna. Därunder genomgås nordvästra Europas ekonomiska geo-grafi tämligen utförligt och det övriga Europas och de främ-mande världsdelarnas mera översiktligt. Särskild vikt fästes vid trävaru- och metallvaruproduktionen. Slutligen lämnas en översikt över befolkningsförhållanden och klimatologien.

Yrkesundervisningen i trängre mening — *verkstadsar-betet* — pågår som nämnt i skolans verkstäder. Dessa lämna redan nu väl knappt utrymme för skolans behov, varför man nödgats inskränka antalet arbetsmaskiner till det minsta möj-liga. I snickareverkstaden finnas sålunda av sådana ma-skiner endast svarv och fanépress med tillhörande värme-bord, i metallarbetareverkstaden endast en större järnsvarv och en bormaskin, båda drivna av elektriska motorer. Se-dan nya verkstäder uppförts eller de nu använda utvid-gats, blir utrymmet tillräckligt för insättande av flera ar-betsmaskiner, men i fråga om snickeriverkstaden komma de sannolikt i varje fall icke att nämnvärt ökas, enär de i ifråga-varande yrke använda arbetsmaskinerna svårligen kunna utan fara handhas av så unga personer som yrkesskolans elever, varjämte förekomsten av arbetsmaskiner lätt skulle fresta till användning av desamma i otid, varigenom elever-nas allmänna härdighet och skicklighet i handverktygens

skötande skulle bliva lidande. Såsom längre fram blir tillfälle nämna, har man dock ej förbiset, att eleverna böra förvärva färdighet även i skötandet av arbetsmaskiner, och i detta syfte funnit andra utvägar. I den nya eller utvidgade metallarbetareverkstaden torde däremot arbetsmaskinernas antal komma att ökas.

Undervisningen meddelas av skickliga yrkesarbetare, av vilka läraren i snickeriarbete även utbildat sig till slöjdlärare och under åtskilliga år tjänstgjort såsom sådan.

Då gossarna erhålla inträde i yrkesskolan, hava de i allmänhet icke uppnått den ålder och utveckling, att de genast kunna välja sitt yrke. Deras större eller mindre anlag för snickeriyrket äro visserligen i någon mån kända från folkskolan, där de under 3 år deltagit i pedagogisk träslöjd, men som metallslöjd ännu icke upptagits på Kiruna folkskolors schema, har man ingen erfarenhet angående deras förutsättningar för metallarbetareyrket. Av dessa skäl har man ansett nödvändigt, att det första skolåret får utgöra ett provår, varunder eleverna erhålla undervisning i båda de i skolan förekommande yrkena och därvid få tillfälle att visa, för vilketdera de på grund av håg och fallenhet bäst lämpa sig. Vid andra skolårets början tillåtas eleverna att i samråd med slöjdlärarna och sina målsmän välja yrke, och där- efter undervisas de blivande snickarna och de blivande metallarbetarna på två skilda avdelningar — detta även i fråga om vissa teoretiska läroämnen. Nu kan det givetvis inträffa, att en elev i yrkesskolans första klass visar sig fullkomligt olämplig för utbildning till vare sig snickare eller metallarbetare. En sådan elev kan skolan icke behålla. Har elev vid första skolårets slut erhållit underbetyg i såväl snickeri- som metallarbete, kan han efter vederbörande målsmans anhållan och då hans bristande yrkesskicklighet kan anses bero på, att han ännu ej nått tillräcklig utveckling i kroppsligt hänseende, tillåtas tillbringa ännu ett provår i skolans första klass, för så vitt plats kan beredas honom i verkstäderna. Detta har någon gång inträffat, i ett par fall med det resultatet, att eleverna vid andra skolårets slut visat sig fullt jämgoda med åtminstone medelmåttorna bland kamraterna. Men i regeln måste en elev, som ej under första skolåret visat tydlig håg och fallenhet för åtminstone ettdera yrket, lämna skolan — något som föräldrarna också i vanliga fall anse bäst.

I verkstäderna sysselsätts eleverna i klass I 20 timmar i veckan, därav 10 i snickeri- och 10 i metallarbetareverkstaden, i klass II 26 timmar, i klass III 30 och i klass IV 38 timmar. Skolåret omfattar 41 veckor med 3 veckors ferier vid nyåret, 1 veckas vid påsk och 7 veckors om sommaren. Den teoretiska undervisningen pågår dock endast 35 veckor årligen; övriga 6 veckor ägnas uteslutande åt arbete i skolverkstäderna, som då pågår 7 timmar dagligen.

Det lägges stor vikt vid, att eleverna skola utföra färdiga arbeten, vartill man då räknar även reparationsarbeten, som ju ständigt förekomma vid utövandet av ett yrke. Denna princip tillämpas redan från första stund t. o. m. i verkstaden för metallarbetarna. Någon bestämd modellserie har ej ens för undervisningen i denna verkstad fastställts, men en förständig lärare kan givetvis alltid för eleverna välja sådana arbeten, att svårighetsgraden undan för undan ökas och de i yrket förekommande olika övningarna progressivt ordnas. Under de år, skolan varit i verksamhet, har också erfarenheten givit vid handen, vilken lärogång som bör följas, och numera utföra eleverna i metallarbetareverkstaden på det tidigare studiet år efter år ungefär samma arbeten i samma ordning.

De i verkstäderna utförda arbetena tillverkas så gott som uteslutande för Kirunabolagets och skolornas — folkskolornas och högre folkskolans — räkning. Bolaget måste för sin verksamhet självt driva en ganska stor mekanisk verkstad, från vilken arbeten, särskilt i sådana fall, då större brådska icke är å färde, beställas i yrkesskolans verkstad för metallarbete. Bolaget har vidare ett förråd, varifrån alla de olika arbetsplatserna och arbetsområdena förses med verktyg och för övrigt vad som kan behövas. Från förrådet ingår till yrkesskolans verkstäder i regeln flera beställningar, än som hinna utföras. För skolorna tillverkas undervisningsmateriell och skolinventarier. Särskilt hava eleverna i snickeriavdelningens lägre klasser hittills haft ständig sysselsättning med tillverkning av skolbänkar, katederbord, skåp o. s. v. Åt tillverkningen av rumsmöbler ägnas i denna avdelning mycken tid. I de lägre klasserna tillverkas enkla furumöbler, i de högre bättre möbler av ek, björk, valnöt och mahogny. Dessa möbler beställas huvudsakligen från bolagets förråd. Då det lämpar sig, erhålla eleverna i snickeriavdelningen även någon övning i byggnadsarbete.

Sålunda komma de att instundande höst få uppföra och inreda ett mindre hus, avsett för samhällets boy-scouts. Det har vidare varit på tal, att de skulle uppföra ny snickareverkstad, när de för ändamålet nu använda lokalerna komma att visa sig alldeles otillräckliga.

För det arbete, eleverna utföra i verkstäderna, erhålla de från och med andra skolåret betalning i form av s. k. arbetspremier. Dessa beräknas under första terminen i andra klassen till 10 öre pr arbetstimme och höjas sedan termin efter termin, till dess de under sista terminen i fjärde klassen uppgå till 25 öre i timmen. Arbetspremierna utgöra en ej så oväsentlig inkomst för gossarna. Under förutsättning att de äro närvarande hela läsåret, kunna de i andra klassen erhålla sammanlagt omkring 140 kr., i tredje klassen omkring 225 kr. och i fjärde klassen omkring 375 kr. Utom dessa premier utdelas vid varje årsavslutning till de elever — även i första klassen — som visat särskilt framstående intresse och skicklighet, mindre extra premier, som dock hålla sig vid mera blygsamma belopp, från 5 till 25 kronor.

Nu frågar man säkerligen, om icke skolans underhåll ställer sig orimligt dyrt, till följd av att så höga arbetspremier utbetalas. Lyckligtvis kan jag svara att så icke är förhållandet. Oaktat man icke hade någon erfarenhet att bygga på, då dessa premiers storlek bestämdes, har det visat sig, att de i de flesta fall på ett oväntat sätt motsvara värdet av det arbete, gossarna utföra. För somliga gossar, naturligtvis särskilt bland dem, som tillhöra metallavdelningen, bliva visserligen arbetspremierna högre än värdet av deras utförda arbete, men i fråga om andra blir förhållandet det motsatta. Därtill kommer, att eleverna i första klassen, vilkas arbete dock icke saknar värde, ej erhålla arbetspremier. I allmänhet kan man säga, att det i snickeriavdelningen utförda arbetets värde är något högre än de i denna avdelning utbetalta arbetspremierna, under det att beträffande avdelningen för metallarbete skolan genom arbetspremiernas utbetalande vållas förlust.

Vid uppgörandet av planen för Kiruna yrkesskola tänkte man sig, att eleverna vid avgången från skolan skulle utom avgångsbetyg även erhålla lärlingsdiplom såsom utlärda yrkesarbetare. Dessa diplom utdelas officiellt av Sverges hantverksförening, som har en avdelning i Kiruna. Föreningen anser sig emellertid ej kunna utdela diplom till lärlingar,

som ännu icke uppnått 18 års ålder. Då man av förut anförda skäl icke kunde fixera någon minimiålder såsom villkor för inträde i skolan, har följden blivit, att eleverna i allmänhet ej vid avgången fyllt 18 år, vadan de alltså icke omedelbart kunna erhålla diplom, även om de för övrigt skulle visa sig äga härför erforderlig yrkesskicklighet. De få alltså vid avgången nöja sig med betyg från skolan. I fråga om skickligheten i vederbörande yrke erhålla de emellertid därjämte intyg, utfärdat av en på skolans begäran av Kiruna hantverksförening tillsatt nämnd, som granskar ett för ändamålet av eleven på egen hand utfört arbete.

I år hava för första gången från skolan avgått elever efter fullständigt genomgången kurs. Dessa hava erhållit anställning dels i Kirunabolagets snickeriverkstad, dels i dess mekaniska verkstad. Beträffande de förstnämnda har saken ordnats så, att bolagets snickeriverkstad utvidgats, så att plats kunnat beredas dem i en särskild avdelning av densamma. De få där arbeta under närmaste tillsyn av en å verkstaden anställd skicklig arbetare, under vars ledning de få göra bekantskap med och förvärva färdighet i skötandet av där förekommande arbetsmaskiner. Samtidigt ställas de under uppsikt av en av hantverksföreningen utsedd nämnd, som vid besök i verkstaden granskar deras utförda arbeten. Om de efter ett år av denna nämnd anses tillräckligt utbildade i yrket, erhålla de lärlingsdiplom som utlärdas snickeriarbetare. Huruvida de från yrkesskolan avgående snickarlärlingarna sedan alltjämt skola, om de så önska, mottagas i bolagets snickeriverkstad och där avsluta sin yrkesutbildning, är ännu oavgjort. Det är dock icke uteslutet, att de bland yrkesskolans avgående elever, som uppnått tillräckligt hög ålder, framdeles kunna erhålla lärlingsdiplom redan vid avgången från skolan.

Beträffande de elever, som avgå från yrkesskolans avdelning för metallarbete, torde möjligen liknande anordningar komma att vidtagas. I år har därifrån avgått endast en elev, vilken som nämnt erhållit anställning å bolagets mekaniska verkstad, men han kommer att utbilda sig till elektrisk montör och behåller sin anställning å mekaniska verkstaden, endast till dess plats kan beredas honom å bolagets elektriska verkstad.

*

*

*

Nu några allmänna anmärkningar angående Kiruna högre folkskola.

Undervisningen är i samtliga avdelningar avgiftsfri, dock måste naturligtvis husmoderskolans elever, såvida ej fattigdom hindrar, erlägga betalning för de måltider, de intaga i skolköket, samt för det garn, varav de åt sig själva i vävsalen tillverka tyger, och för de tyger och andra materialier, som tillhandahållas dem för deras egen räkning i sysalen.

Eleverna beredas lättnader i ekonomiskt avseende däri- genom, att de, om de äro mindre bemedlade, få avgiftsfritt låna skolböcker ur skolans bokförråd. Men en ännu viktigare förmån beredas fattiga, flitiga och begåvade elever i skolan genom erhållande av stipendier ur en för ändamålet upprättad fond.

Denna fond stiftades år 1907, då Kiruna folkskolor i maj månad firade en fest till Linnés minne. Under festen ankom från disponenten Hjalmar Lundbohm ett telegram av innehåll, att han till hugfästade av dagens minne skänkte ett belopp av 5,000 kr. såsom grundplåt till en stipendiefond, som skulle bära namnet Kiruna högre folkskolas Linnéfond. Denna fond har senare ökats genom donationer av utredningsmännen i boet efter framlidne grosshandlaren C. F. Liljewalch j:or i Stockholm, vilka av boets överskottsmedel till Linnéfonden skänkt 50,000 kr., vadan fonden för närvarande uppgår till 55,000 kr. Enligt det för fonden fastställda reglementet skola alla räntemedel, för närvarande 2,750 kr. årligen, användas till stipendier. Till stipendiaterna kunna utses dels lärjungar i högsta årsklassen av Kiruna folkskolor eller från samma skolor tidigare avgångna lärjungar, vilka vid nästkommande läsårs början ämna söka inträde i Kiruna högre folkskola; dels lärjungar i Kiruna högre folkskola, som antingen ämna fortsätta sin utbildning vid samma skola eller, efter att hava avgått från skolan, ämna omedelbart ägna sig åt fortsatt utbildning vare sig i yrke eller hantverk eller genom studier vid annan läroanstalt; dels f. d. lärjungar i Kiruna högre folkskola, vilka ägna sig åt dylik fortsatt utbildning. Stipendierna skola sökas hos fondens styrelse vid slutet av vårterminen, och stipendiefördelningen tillkännagives vid högre folkskolans årsavslutning. De utdelas sedan först efter det stipendiat påbörjat sina studier i vederbörlig läroanstalt, då han utbe- kommer hälften av stipendiet vid början av höstterminen

och andra hälften vid början av vårterminen; dock utkommer stipendiat, som sökt fortsatt utbildning i läroanstalt med kortare tids lärokurs än ett år, senare hälften av stipendiet, då halva lärotiden förgått. Stipendiat, som företager studieresa, erhåller första hälften vid anträdandet av resan och återstoden, då han inom viss tid därefter till styrelsen avlämnar en kortfattad redogörelse för vad han under resan inhämtat.

Denna redogörelse för Kiruna högre folkskolas Linnéfond lämnar *en* förklaring av den omständigheten, att skolan fortfarande bibehåller sitt ursprungliga namn. En förändring av skolans namn förutsätter, som man förstår, en ändring av Linnéfondens reglemente. En annan anledning till namnets bibehållande är, att man önskat en gemensam benämning för de olika överbyggnaderna på folkskolan, helst som de stå under samma ledning och hava delvis samma lärarepersonal.

* * *

Har nu Kiruna högre folkskola i sin nuvarande form lyckats tillvinna sig allmänhetens förtroende? Denna fråga vågar jag utan tvekan besvara jakande. Såsom bevis härför må anföras, att vid början av det senast gångna läsåret något mer än hälften av de från folkskolans högsta klass då avgångna eleverna anmälde sig till inträde i skolan, och att av de från folkskolan i år avgångna 110 lärjungarna redan nu 50 anmält sig till inträde vid höstterminens början, varjämte ytterligare 5 från folkskolan tidigare avgångna anmält sig. Anmälningar mottagas dessutom vid höstterminens början.

Av skolans elever väljer flertalet någon av de praktiska avdelningarna. Sålunda hava i år till teoretiska avdelningen anmälts 24, därav 13 gossar och 11 flickor, till yrkesskolan 14 gossar och till husmoderskolan 17 flickor.

Visserligen får skolan icke behålla alla sina elever, till dess de fullständigt genomgått vederbörande lärokurs. Somliga av dem, som intagits i den teoretiska avdelningen, visa sig sakna tillräcklig begåvning och energi för studiers bedrivande och tillrådas då vanligen att avbryta sin skolgång i denna avdelning, varvid stundom inträffar, att de övergå till

någon av de praktiska avdelningarna; en och annan elev i yrkesskolan visar sig olämplig för utbildning i något av de i skolan förekommande yrkena; men flertalet fall av avbruten skolgång före avslutad lärokurs vållas av befolkningens rörlighet: avflyttning från orten förekommer som nämnt mycket ofta. Endast sällan avgår en elev på grund av egen eller föräldrarnas liknöjdhet.

Skolan har under det nu gångna läsåret räknat 127 elever, därvid är att märka, att den teoretiska avdelningen därunder ej omfattat mer än 3 klasser. Av eleverna hava 44 tillhört yrkesskolan, 24 husmoderskolan och 59, därav 29 gossar och 30 flickor, teoretiska avdelningen.

* * *

Jag nämnde i början av mitt föredrag, att Kiruna högre folkskola endast steg för steg utvecklat sig till vad den nu är. En sådan utveckling har underlättats genom de fria former, varunder skolan arbetar. Skolan har aldrig haft något reglemente, ej heller någon styrelse i vanlig bemärkelse. Avgörandet av alla viktigare frågor rörande skolan har legat hos Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolags styrelse och främst dess disponent; frågor av mindre betydelse hava kunnat avgöras av skolans föreståndare, som dessförinnan rådgjort med skolans förste lärare och övriga lärarekrafter.

Visserligen finnas för skolans olika avdelningar undervisningsplaner uppgjorda, men det vållar inga svårigheter att företaga ändringar i dessa, därest erfarenheten ger vid handen, att sådana äro behövliga.

Känslan av denna frihet från mer eller mindre tryckande former har verkat välgörande på dem, som haft med skolan att skaffa. Den har också haft till följd, att man ännu icke ställt ens den teoretiska avdelningen under någon officiell myndighets domvärjo. Det torde väl dock endast vara en tidsfråga, när så måste ske; skolan bör ju förvärva rätt att anställa realskoleexamen, och då blir det nödvändigt att söka åt densamma anskaffa samma ställning i förhållande till de officiella myndigheterna, som innehavas av andra skolor av liknande art.

Att skolans driftkostnader måste vara jämförelsevis höga torde icke vara svårt att inse. Kiruna samhälle har den tvivelaktiga äran att vara det i fråga om levnadskostnader

dyraste samhället i vårt land, och till följd därav kan ingen-ting där uträttas annat än med stora kostnader.

Jag kan icke angiva några fullt fixerade siffror rörande skolans ekonomi. Dessa kunna svårligen exakt beräknas, enär bolaget årligen gör betydande ekonomiska uppoffringar även för folkskolorna inom samhället och utgifterna därför vid bokföringen ej så noga hållas i sär från utgifterna för högre folkskolan. Under år 1912 uppgingo bolagets kostnader för skolväsendet i Kiruna till omkring 67,300 kr., i vilken summa även medtagits beräknade lokalhyror samt värdet av vissa lärares och lärarinnors naturaförmåner. Vid en approximativ, om också så noggrant som möjligt gjord beräkning har jag funnit, att dessa kostnader belöpa sig till omkring 18,800 kr. för folkskolorna och alltså för högre folkskolan till omkring 48,500 kr., i vilken sistnämnda summaposten "lärarelöner" intager främsta rummet med omkring 28,400 kr.

De uppoffringar, bolaget gör för beredande av fortsatt utbildning åt den uppväxande ungdomen i det samhälle, som kommit till och har sitt existensberättigande på grund av dess verksamhet, böra emellertid anses väl motiverade och vinna sin ersättning i den känsla, bolagets ledande män måste hysa, att de i ifrågavarande avseende vetat väl fylla sin plikt, ävensom av den erkänsla, som strömmar dem till mötes från alla, som bygga och bo i det nordliga samhället. Då jag här talar om bolagets ledande män, avser jag naturligtvis i främsta rummet dess disponent, som genom vad han i Kiruna verkat för ungdomens uppfostran ej minst genom planläggandet av Kiruna högre folkskola visat, vad industriens män kunna åstadkomma för folkbildningens sak, blott viljan är god, och som därigenom gjort sig förtjänt av samhällets tacksamhet för all framtid.

*

*

*

Jag slutar härmed min i åhörarnas tycke säkerligen allt för utförliga redogörelse för Kiruna högre folkskola. Huru vida den kunnat giva ett eller annat uppslag till lösandet av frågan om ungdomens fortsatta utbildning och särskilt yrkesundervisningsfrågan tillkommer icke mig att bedöma; jag har emellertid därmed velat visa, hur man på *en* ort sökt vinna en lösning därav, som man ansett bäst lämpa sig för förhållandena på *den* orten.

Kungl. biblioteket

0 0000 000114440

ARLÖV 1913.
SKRIV- OCH RITBOKS-AKTIEBOLAGET